

VAISIŲ IR UOGŲ GAMINIŲ RINKOS POKYČIAI CHANGES IN THE MARKET OF FRUIT AND BERRY PRODUCTS

Laura PETRAUSKAITĖ

LAEI Produktų rinkotyros skyriaus ekonomistė, laura@laei.lt

Straipsnyje analizuojamos gaminių iš vaisių ir uogų gamybos, pardavimo apimčių bei kainų vidaus ir užsienio rinkose tendencijos.

Gaminių iš vaisių ir uogų vartojimo laikas yra sąlyginai neilgas, todėl jų gamybos apimtys labai priklauso nuo paklausos. Ji, sumažėjus pirkėjų perkamajai galiai ekonominio nuosmukio metais, sumažėjo. Tačiau 2010 metais gaminių iš vaisių ir uogų gamybos apimtys po truputį atsigauna. 2010 metų I pusėje Lietuvoje gaminių iš vaisių ir uogų pagaminta daugiau nei prieš metus.

Lietuvos vidaus rinka nėra didelė, daugelis gyventojų yra pratę didžiąją dalį suvartojamų gaminių iš vaisių ir uogų pasiruošti patys. Dėl šių priežasčių beveik pusę produkcijos gamintojai parduoda užsienio rinkoje. Joje dažnai gaunama ir didesnė kaina už gaminius. Iki 2008 metų Lietuvos vaisių ir uogų perdirbėjai didino kainas ir vidaus, ir užsienio rinkose. Tačiau tiekiamos į užsienį produkcijos kainos didėjo sparčiau nei Lietuvoje. Bet dėl didesnės konkurencijos užsienio rinkoje sunkmečiu teko ir labiau nei šalies rinkoje mažinti kainas.

Raktažodžiai: vaisiai, uogos, gamyba, pardavimas, kainos, vidaus rinka, užsienio rinka.

IVADAS

Sodininkystės sektorius Lietuvoje nėra išplėtotas, tačiau iš jo produkcijos gaminami gaminiai paklausūs ir šalies vidaus, ir užsienio rinkose. Anksčiau skelbtuose kitų autorių (A. Armonienė [5, 6], I. Lukošiuotė [7], V. Dabkienė [8]) tyrimuose galima rasti nemažai informacijos apie vaisių ir uogų gaminių rinką. Tačiau rinka nėra pastovi. Nuolat kinta tai vieni, tai kiti rodikliai. Todėl būtini nuolatiniai tyrimai, kurie visada išlieka aktualūs, nes pateikia vis naujų faktų.

Tyrimo laikotarpis – nuo 2007 metų pradžios iki 2010 metų vidurio.

Tyrimo objektas – vaisių ir uogų gaminių rinka.

Tyrimo tikslas – nustatyti vaisių ir uogų gaminių rinkos pokyčius bei jų priežastis Lietuvoje ir užsienio šalyse.

Tyrimo uždaviniai:

- 1) išanalizuoti vaisių ir uogų gaminių gamybos Lietuvoje apimčių kaitą;
- 2) ištirti vaisių ir uogų gaminių pardavimo vidaus ir užsienio rinkose pokyčius;
- 3) nustatyti ir palyginti Lietuvos gamintojų vaisių ir uogų gaminių kainų tendencijas Lietuvoje ir užsienyje;
- 4) nustatyti, kokie veiksniai lėmė gaminių iš vaisių ir uogų rinkos kitimą.

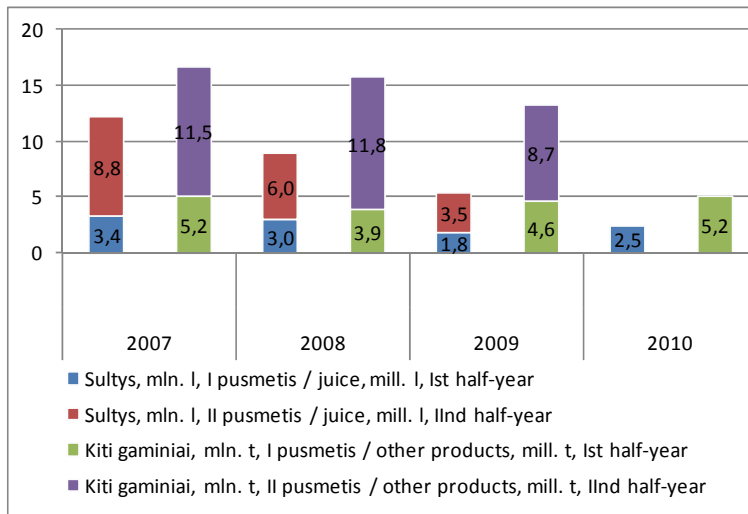
Vaisių ir uogų gaminių rinkos pokyčių analizei atlikti naudoti statistinių duomenų sisteminimo, lyginamosios analizės, ekspertinio vertinimo ir grafinio vaizdavimo metodai.

TYRIMO REZULTATAI

Lietuvos gamintojai iš vaisių ir uogų gamina įvairią produkciją: sultis, džemus, marmeladus, konservuotus, šaldytus ir džiovintus vaisius ir kt. 2010 metų I pusmetį Lietuvoje pagaminta 2,5 mln. l įvairių vaisių ir uogų sulčių bei 5,2 mln. t kitų gaminių. Lietuvoje didžiąją dalį (33 proc.)

2010 metų pradžioje pagamintų gaminių iš vaisių ir uogų sudarė įvairių vaisių sultys, o džemai, marmeladai, drebučiai, tyrės ir pastos, paruošti verdant, – apie 28 proc. nuo bendros gamybos. Kita svarbi gaminių grupė (13,9 proc.) buvo užšaldyti vaisiai, uogos ir riešutai.

Produkcijos iš vaisių ir uogų gamybos apimtys Lietuvoje ne vienerius metus mažėjo. 2010 metų sausio–birželio mėnesiais gamyba šiek tiek atsigavo. Palyginti su atitinkamu laikotarpiu prieš metus, Lietuvoje išspausa 38 proc. daugiau vaisių ir uogų sulčių, o kitų gaminių gamyba išaugo 12 proc. (1 pav.). Tačiau sulčių 2010 metų I pusėje pagaminta vis dar mažiau nei 2008-aisiais ar 2007-aisiais.

1 pav. Vaisių ir uogų gaminių gamyba Lietuvoje 2007–2010 metais [1–4]
 Figure 1. Production of fruit and berry products in Lithuania in 2007–2010

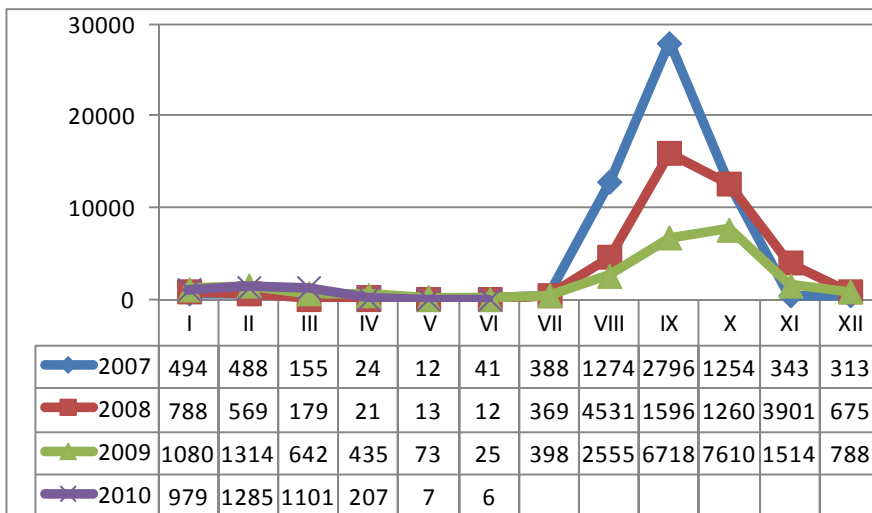
Didėjant gamybos apimtims, augo ir vaisių bei uogų supirkimas iš vietos augintojų. 2010 metų I pusėje, palyginti su 2009 metų atitinkamu laikotarpiu, jų supirkta tik apie 0,5 proc. daugiau, tačiau 2008-ųjų supirkimas buvo viršytas 2,3 karto, o 2007-ųjų – beveik 3 kartus (2 pav.). Labiausiai vaisių ir uogų supirkimo apimtys išaugo dėl obuolių supirkimo, sudariusio didžiąją dalį (apie 80 proc.) Lietuvoje užauginamo vaisių ir uogų derliaus.

Didėjantis perdirbti skirtų vaisių poreikis sudarė sąlygas kainoms augti. 2010 metų I pusmetį jie buvo superkami 7 proc. brangiau nei atitinkamu metu 2009-aisiais. Obuolių supirkimo kainos 2010-ųjų I pusėje, palyginti su 2009 metų I pusmečiu, buvo padidėjusios beveik 9,5 proc.

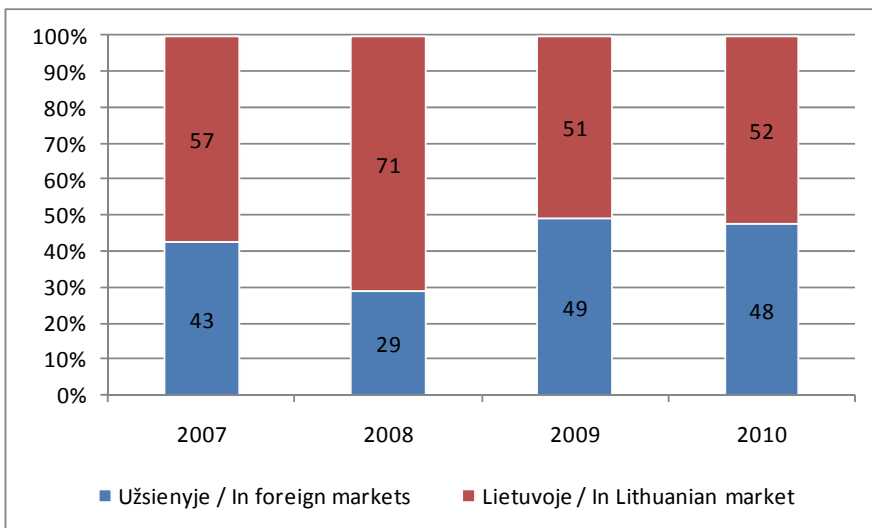
Vaisių ir uogų gaminius Lietuvos gamintojai parduoda ir vidaus, ir užsienio rinkose. Didžioji dalis – daugiau nei pusė – jų realizuojama Lietuvoje (3 pav.). Iki 2008-ųjų didėjant gyventojų pajamoms ir perkamajai galiai, vaisių ir uogų gaminių perdirbėjai vis daugiau jų parduodavo vidaus rinkoje. Tačiau vėlesniais metais teko didinti eksporto apimtis, kad produkcija būtų realizuota.

2010 metų I pusėje Lietuvos gamintojai daugiausia realizavo obuolių sulčių. Tai paklausiausias gaminys užsienio rinkose. Ten išvežta daugiau nei du trečdaliai mūsų šalyje pagamintų obuolių sulčių – beveik 1,5 mln. l. Taip pat užsienyje paklausūs Lietuvoje užšaldyti vaisiai ir uogos bei džemai, marmeladai, drebučiai, tyrės ir pastos, paruošti verdant, bet jų

Lietuvoje parduota daugiau (62 proc.). Mūsų šalies rinkoje nemažai nuperkama apelsinų ir obuolių sulčių.

2 pav. Vaisių ir uogų supirkimas Lietuvoje 2007–2010 metais, t [9]
 Figure 2. Purchase of fruit and berries in Lithuania in 2007–2010, t

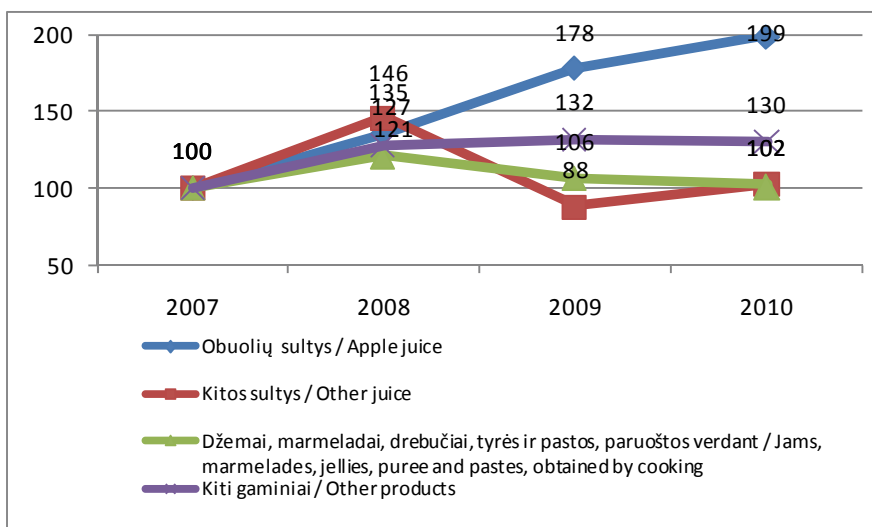
3 pav. Vaisių ir uogų gaminių pardavimas 2007–2010 metais, proc. [1–4]
 Figure 3. Sales of fruit and berry products in 2007–2010, %

Lietuvoje parduodamų vaisių ir uogų sulčių kainos, prasidėjus sunkmečiui, akivaizdžiai sumažėjo – 2009-aisiais buvo netgi mažesnės nei tiriamojo laikotarpio pradžioje, o 2010 metų I pusėje beveik tokios pačios, kaip ir 2007-aisiais. Tačiau to negalima pasakyti apie vienas populiariausių – obuolių sultis. Jų kaina, net ir esant sunkiai ekonominei padėčiai, kasmet vis kilo. 2010 metų I pusmetį, palyginti su tuo pačiu laikotarpiu 2007-aisiais, šias sultis Lietuvos gamintojai vidaus rinkoje pardavė už beveik dvigubai didesnę kainą (4 pav.).

Kainų augimą skatino didėjanti paklausa. Nuo 2007 metų Lietuvos rinkoje obuolių sulčių kasmet buvo parduodama vis daugiau. 2010-ųjų I pusmetį, palyginti su atitinkamu 2007-ųjų laikotarpiu, šių sulčių pardavimas vidaus rinkoje išaugo 2,7 karto.

Kitos vaisių ir uogų gaminių grupės – džemų, marmeladų, drebučių, tyrių ir pastų, paruoštų verdant, kainos keitėsi kita linkme ir lėtesniais tempais. Jos buvo penktadaliu didesnės 2008-aisiais, tačiau 2010 metais tiriamuoju laikotarpiu grįžo į 2007-ųjų lygį.

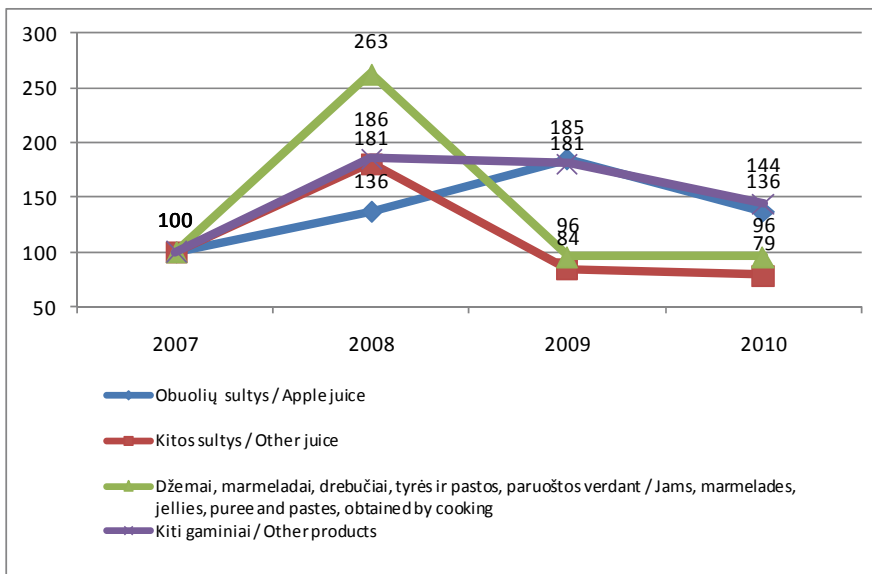
Užsienyje parduodamų vaisių ir uogų produktų kainos kito ne visai taip, kaip Lietuvoje. Sulčių kainos 2008 metais buvo padidėjusios labiau nei mūsų šalyje, o 2009-aisiais prasidėjęs mažėjimas tęsėsi iki pat 2010 metų. Obuolių sulčių kaina 2008 ir 2009 metais didėjo panašiais tempais ir, priešingai nei Lietuvos rinkoje, 2010 metais sumažėjo (5 pav.).

4 pav. Vaisių ir uogų gaminių didmeninės kainos Lietuvoje 2007–2010 metų I pusmetį (2007=100 proc.) [1–4]
 Figure 4. Wholesale prices of fruit and berry products in Lithuania in the 1st half-year of 2007–2010 (2007=100%)

Lietuvos gamintojų paruoštų kitų gaminių iš vaisių ir uogų pardavimo kainos užsienio rinkoje kito panašiai kaip ir Lietuvoje, tačiau jų svyravimo amplitudė buvo didesnė.

2010 metų II pusėje sulčių bei kitų gaminių iš vaisių ir uogų gamybos apimtys bus daug didesnės nei I pusmetį. Tokia tendencija pasireiškia kasmet dėl gamybos žaliavos sezoniškumo. Gamybos apimčių augimo, palyginti su prieš tai buvusiais metais, laukiama dėl paklausos didėjimo. Prognozuojama, kad ji turėtų pradėti augti pirmiausia užsienio rinkose, vėliau – ir vidaus. Artimiausias metais tai gali lemti didesnę gaminių pardavimą užsienyje. Šioms prielaidoms pagrindą sudaro ekonomikos stabilizavimosi, o kai kur ir gerėjimo ženklai.

5 pav. Vaisių ir uogų gaminių didmeninės kainos užsienio rinkoje 2007–2010 metų I pusmetį (2007=100 proc.) [1–4]
Figure 5. Wholesale prices of fruit and berry products on foreign markets in the 1st half-year of 2007–2010 (2007=100 %)

Tačiau didėjanti gaminių iš vaisių ir uogų paklausa sudarys sąlygas jų kainoms augti. Produkcijos iš naujojo derliaus kainas didins ir menkas sodų derlius 2010 metais Lietuvoje ir daugelyje kitų šalių ir todėl gerokai išaugusios vaisių ir uogų supirkimo kainos.

IŠVADOS

Gaminių iš vaisių ir uogų gamybos apimtys Lietuvoje mažėjo iki 2009 metų. Tačiau 2010-ųjų I pusmetį pastebimi atsigavimo ženklai – padidėjo ir sulčių, ir kitų gaminių gamyba. Dėl to 2010 metų I pusėje suaktyvėjo vaisių supirkimas, padidėjo jų supirkimo kainos. Daugiausia Lietuvoje iš vaisių ir uogų pagaminama įvairių sulčių, džemai, marmeladų, drebučių, tyrių ir pastų, paruoštų verdant.

Apie pusę gaminių iš vaisių ir uogų Lietuvos gamintojai realizuoja užsienio rinkoje. 2007–2008 metais, kai augo daugelio žemės ūkio ir maisto produktų kainos, gaminiai iš vaisių ir uogų taip pat brango. Lietuvos gamintojai produkciją, tiekiamą į užsienio rinkas, brangino labiau nei realizuojamą Lietuvoje. Tačiau ekonominio sunkmečio laikotarpiu jie gaminių iš vaisių ir uogų kainas užsienio rinkoje labiau mažino nei mūsų šalyje. Obuolių sulčių kainos vidaus rinkoje gamintojai nesumažino. Ji didėjo iki pat 2010 metų vidurio. Tai lėmė auganti jų paklausa Lietuvoje.

Artimiausiu metu laukiama gaminių iš vaisių ir uogų paklausos augimo, pirmiausia užsienio rinkose, o vėliau ir Lietuvoje. Dėl to turėtų didėti ir produkcijos gamybos apimtys. Paklausos augimas turės įtakos kainoms – numatoma, kad jos kils. Kainų augimas prognozuojamas ir dėl prasto sodų derlius 2010 metais.

Literatūra

1. *Gaminių gamyba 2007*. Vilnius: Statistikos departamentas prie LRV, 2008. ISSN 1648-5777.
2. *Gaminių gamyba 2008*. Vilnius: Statistikos departamentas prie LRV, 2009. ISSN 1648-5777.
3. *Gaminių gamyba 2009*. Vilnius: Statistikos departamentas prie LRV, 2010. ISSN 1648-5777.
4. *Gaminių gamyba 2010*. Statistikos departamento prie LRV išankstiniai duomenys.
5. *Rinkotyra: žemės ūkio ir maisto produktai*. Vilnius : Lietuvos agrarinės ekonomikos institutas, 2005. ISSN 1392-6101.
6. *Rinkotyra: žemės ūkio ir maisto produktai*. Vilnius : Lietuvos agrarinės ekonomikos institutas, 2006. ISSN 1392-6101.
7. *Rinkotyra: žemės ūkio ir maisto produktai*. Vilnius : Lietuvos agrarinės ekonomikos institutas, 2007. ISSN 1392-6101.
8. *Rinkotyra: žemės ūkio ir maisto produktai*. Vilnius : Lietuvos agrarinės ekonomikos institutas, 2008. ISSN 1392-6101.
9. *Žemės ūkio produkcijos supirkimas*. Statistikos departamento prie LRV išankstiniai duomenys.

Summary

The tendencies for production of fruit and berry products as well as sales and prices in the domestic and foreign markets are analysed in the paper.

The consumption period of fruit and berry products is rather short; therefore, the production amounts highly depend on the demand that, due to the lower purchasing power in the recession period, went down. But in 2010 the of production of fruit and berry products started to recover slightly: in the 1st half-year the amounts of juice and other fruit and berry products in Lithuania increased.

Lithuania's domestic market in is not large; many people has a habit to prepare the most part of consumed fruit and berry products themselves. Because of these reasons, nearly half of products produced are sold in foreign markets where usually the price is higher. Until 2008 the Lithuanian processors of fruit and berries had been increasing prices in both the domestic and foreign markets. But the export prices had been growing faster than those in Lithuania. Due to a larger competition in foreign markets, during the economic recession the export prices were cut more than those in the domestic market.

Keywords: *fruit, berries, production, sales, prices, domestic market, foreign markets.*